

Aarhus
Symfoni
24/Orkester
/25

Langaard, Schubert og Brahms
DET UBESVAREDE

19. september 2024 kl. 19.30
Symfonisk sal • Musikhuset Aarhus

PROGRAM

Rued Langgaard (1893-1952)

Sfinx (1909-10)

10 min.

Franz Schubert (1797-1828)

Symfoni nr. 8, "Den ufuldendte" (1822)

30 min.

- 1 Allegro moderato
- 2 Andante con moto

P A U S E

25 min.

Johannes Brahms (1833-1897)

Klaverkoncert nr. 1 (1858)

50 min.

- 1 Maestoso
- 2 Adagio
- 3 Rondo: Allegro non troppo

Varighed i alt ca. 115 min.

MEDVIRKENDE

Hartmut Haenchen

DIRIGENT

Paul Lewis

KLAVER

Paul Lewis' medvirken er sponsoreret af Aarhus Symfoniorkesters særlige private giver, Keld Heine Mortensen

DET UBESVAREDE

af Christina Blangstrup Dahl

Langgaard: Sfinx

*Der står over tidshavets bølgende brus
et tårn af gennemsigtig og æterklar krystal.
Det sænker sin grundvold gennem dybet
ned,
hvor ingen anelse rækker, og intet, intet øje
ser.*

*Det strækker sine mure gennem
stjernehimle blå
og højt gennem himle, hvor ingen stjerner
gå,
det løfter sin kuppel gennem alle rum op,
og hver tanke svimler, der svæve vil mod
dens top.*

*Viktor Rydberg, 1882 (fra "Klockorna" i Dikter.
Första samlingen)*

Det højeste, det dybeste: Helt fra de allerførste værker var Langgaards mål med musikken at nå det allermest ophøjede og det allermest centrale. Derfor satte den blot 17-årige komponist to vers af den svenske digter Viktor Rydbergs digt som motto for *Sfinx*. I Langgaards øjne er digtets krystaltårn et symbol for musikken, der rækker højere, end noget menneske kan forestille sig, og dybere, end noget menneske kan se. I Langgaards øjne favner musikken det allerstørste; den formidler et åndeligt budskab og rummer selveste Sandheden.

Langgaard tilbragte det meste af sin karriere som en marginaliseret skikkelse, der fuldstændig stod i Carl Niensens skygge. Karrieren begyndte imidlertid

Mytisk, mystisk; musik fra sjælens urgrund. Rued Langgaard er dansk musiks uforklarlige enspænder – og *Sfinx* er et af hans mest spillede værker. Det rækker mod de ypperste højder og de usete dybder, for mindre kan aldrig gøre det for Langgaard.

Brahms' første klaverkoncert er større end mange symfonier, omfangsmæssigt såvel som indholdsmæssigt. Solisten er Paul Lewis, og han elsker Brahms' første klaverkoncert: "For mig er denne koncert et af de helt store øjeblikke i klaverrepertoiret," slår han fast.

Schuberts ufuldendte 8. symfoni er alt det, som musik skal være: Overdådigt medrivende og umiddelbart elskelig. Store steder og spøgelsesstrejfe af romantik; der er en grund til, at vi spiller Schuberts ufuldendte igen og igen – og glæder os lige meget til det hver eneste gang.

storslået, og *Sfnx* spillede en rolle. Værkets premiere fandt nemlig sted med et af verdens bedste orkestre, Berlinerfilharmonikerne, til en koncert udelukkende med Rued Langgaards musik: ”I sin afrundede helhed, den logiske struktur og udviklingen af tankerne samt de karakteristisk dystre klangfarver fremkaldte det et stærkt indtryk hos det talrige publikum, der ikke blev træt af at give den unge kunstner med det bølgende hår brusende bifald,” skrev Josef Stolzing efterfølgende i *Der Post*. I *Deutsche Tageszeitung* blev Langgaard ligefrem kaldt for en ”vordende mester”.

I Danmark var modtagelsen noget mere blandet. *Social-Demokratens* kritiker Karl Bjarnhof ramte hovedet på sømmet, når det gælder den danske tilbageholdenhed over for Langgaard. Bjarnhof mente ikke, at stykket (trods sin titel) var specielt gådefuldt: “det virker [...] ganske besynderligt at høre en relativ ung Komponist af i Dag udtrykke sig i det Tone sprog, der var Romantikens, vel at mærke uden den melodiske Sødme og det Sværmeri, der var samme Romantiks Kendetegn.” Med andre ord: Langgaards musik var ikke dårlig; den var bare landet, som en UFO fra ukendte egne, i en helt forkert tid, kronologisk såvel som mentalitetshistorisk.

Sfnx er Langgaards hyppigst opførte og mest succesrige orkesterværk. I komponistens levetid blev det således opført 11 gange i både ind- og udland og blev spillet adskillige gange i radioen. Det er naturligvis pæne tal; men når

man sammenligner med Carl Niensens enorme succes – ja, så kan man måske nok forstå, at Langgaard følte sig som den lille i dén sammenligning.

Langgaard var en særling, der hverken musikalsk eller personlighedsmæssigt kunne gøre sig gældende der, hvor han selv mente at høre hjemme: På det kunstneriske parnas. Det var en tragedie for ham – og, skulle det vise sig rigtig mange år senere, et tab for det danske musikliv, der så længe underkendte en af Danmarks mest originale komponister.

Schubert: Symfoni nr. 8, ”Den ufuldendte”

Det kan godt være, at Schubert kun fik afsluttet to satser af sin ottende symfoni – men hvilke satser! Første sats begynder med en gradvis stigning op til et crescendo og et tema af den slags, som mange komponister ville have givet en legemsdel eller to for at have fundet på. Musikken har også højdramatiske indslag som viser, at den spæde romantik ikke nødvendigvis behøver at være nysselig – faktisk bliver Schuberts 8. af og til kaldt for den første rigtige romantiske symfoni. Det er ganske enkelt meget medrivende musik, hvad enten man er musiker eller lytter.

Anden sats starter med blæser- og strygerpassager af den slags, som får skuldrene til at falde helt dernel, hvor skuldre egentlig hører hjemme. Der er noget medrivende over denne symfoni, som ikke bliver overgået i ret mange klassiske værker. Den står da også på mange musikeres liste over

yndlingsværker (og ikke kun hvis man er oboist, klarinettist eller en af de mange andre, som har små himmelske godbidder af soloer i denne symfoni). De uendeligt svage steder er som spøgelsesstrejfe, drømmebilleder af en verden vi ikke vidste vi ikke kendte før nu. Musikken i anden sats taler egentlig for sig selv.

Og så er der ikke flere satser. Vi har ganske vist en scherzo skrevet ud uden orkesterstemmer, men det er alt. Schubert døde først seks år senere, og nogenlunde lige siden da har forskerne skændtes om, hvorfor han aldrig gjorde symfonien færdig (spekulationerne går fra almindelig travlhed til en teori om, at symfonien skulle have givet Schubert ubehagelige minder om et syfilisudbrud). Faktisk var det tæt på, at ikke engang disse to satser blev opført. Schubert sendte nemlig noderne til symfonien til musikforeningen i Graz som tak for et æresdiplom, og formanden besluttede sig, af ukendte grunde, for at beholde manuskriptet for sig selv. Først mange år senere afslørede han i det hele taget eksistensen af det, og musikken blev derfor først uropført i 1865.

Brahms’ Klaverkoncert nr. 1

”Maestoso”, altså majestætisk har Brahms kaldt sin første klaverkoncert – og det er præcis, hvad musikken er. Vi får faktisk næsten en hel symfoni, før klaveret kommer ind! Nå ja, eller i hvert fald fire minutters orkestermusik – men det kan også være lang tid, når man sidder og venter på at komme til at spille. I det hele taget er koncerten stor

– med en længde på omkring 50 minutter er den længere end mange symfonier. Hvilket er en kende ironisk i sammenhængen: Brahms begyndte nemlig at skrive musikken til denne koncert, da han lagde arbejdet med den første symfoni til side – fordi han mistede modet til at skrive noget så stort som en symfoni i skyggen af Beethoven. For ganske vist kender vi især Brahms som orkesterkomponist i dag, men på dette (tidlige) tidspunkt i hans karriere skrev han især musik for soloklaver. I stedet for symfonien kastede han sig derfor over noget mere overkommeligt, nemlig en sonate for to klaverer. Det er musikken herfra, der endte med at blive til den første klaverkoncert.

Det skete imidlertid først efter en lang tilblivelsesproces, hvor koncerten først var en sonate for to klaverer, undervejs forvandlede sig til en symfoni og endte som en klaverkoncert. Det er en proces, der i høj grad blev påvirket af Brahms’ venskab med violinisten Joseph Joachim, en af samtidens største stjerner, der introducerede den unge Brahms til Robert og Clara Schumann.

De første par opførelser blev ikke den store succes. Især ikke den anden opførelse med Gewandhaus-orkestret i Leipzig, hvilket Brahms aldrig helt tilgav det gode publikum i Leipzig – og af gode grunde blev nedtrykt over: ”Jeg prøver mig jo bare frem og er stadig ved at finde min egen vej. At de ligefrem hyssede ad mig var nu alligevel for meget,” sagde han bedrøvet. Bedre gik det heldigvis til tredje opførelse i Hamburg, men det var

en enlig svale. Næste gang opførte Clara Schumann koncerten: ”Jeg var bestemt det lykkeligste menneske i salen – musikken overvældede mig fuldstændig,” sagde hun om koncerten. Desværre var hun den eneste: ”Publikum forstod ingenting og følte ingenting; ellers ville de have vist værket respekt,” tilføjede hun.

Koncerten er højdramatisk musik. I slutningen af første sats udfordrer klaveret orkestret selv til en dyst på styrke og intensitet – en duel, der ender uafgjort. I denne koncert er solist og orkester således ligeværdige partnere, hvilket klaveret naturligtvis (som henvend det eneste soloinstrument) kan være, ganske enkelt fordi det har styrken til det. Men ligeværdigheden opstår nu ikke kun på grund af klaverets pondus, men også på grund af Brahms’ vilje til at få solist og orkester til at fremstå ligeværdige. Hos Brahms er det kammermusikalske ofte kernen selv i hans meget store værker.

I denne koncert står orkester og solist dog tit i direkte modsætning til hinanden. Den første klaverkoncert er ofte konfrontatorisk, og første sats ender, som om jorden selv er gået under. Det kan godt være, at Brahms’ og Wagners tilhængere var i totterne på hinanden. Men faktisk kan man godt argumentere for, at Brahms i denne sats udvider sonatesatsformen i en grad, der baner vejen for Bruckners ”symfoniske kongeboas”, som Brahms med et lige dele ondt og rammende udtryk kaldte Bruckners symfonier. Og Bruckner selv

var svært begejstret for klaverkoncerten. ”Dös is a Sinfoniethema,” sagde han om indledningen på sit østrigske tysk.

”Benedictus qui venit in nomine Domini” – “velsignet være den, der kommer i Herrens navn”. Sådan skriver Brahms i noderne over den anden sats. Der er en del tvivl om, hvad denne sætning hentyder til. Den mest indlysende, nemlig en religiøs fortolkning, er ikke voldsomt sandsynlig; Brahms var nemlig ikke så religiøs, at det gjorde noget (faktisk overhovedet ikke, hvis man skal dømme ud fra komponistens kommentarer til sit rekviem). Et forslag er, at det hentyder til Clara Schumann – et andet, at det hentyder til Robert Schumann, som Brahms ofte kaldte for ”Domini”.

Religiøs eller ej; musikken er billedskøn, som når solen står op til en varm og lys dag efter den foregående sats’ natlige heksedans. Musikken er rolig og drømmende, og Clara Schumann kaldte satsen for ”udsøgt og smuk”.

Tredje sats viser måske mere end noget andet, at dette er en koncert, der er skrevet af en 25-årig. Her er en energi og vitalitet – næsten vildskab – som vi ikke oplever så mange andre steder i Brahms’ værker.

I får lige et musikalsk staldtip her til sidst: Lyt efter horn og pauker! Brahms var specielt interesseret i de to instrumentgrupper, og deres stemmer er både udfordrende og betydningsfulde. Bonusinformation: Et aldeles

fascinerende kapitel i koncertens historie er skandalen omkring Glenn Goulds opførelse med New York Philharmonic og Leonard Bernstein i 1962. Her eksperimenterede Glenn Gould i så høj grad med især tempoet, at Leonard Bernstein før koncerten holdt en tale til publikum om kunstneriske visioner – og om, hvem der egentlig bestemmer til en koncert (spoiler: Ikke Leonard

Bernstein). Koncerten er offentligt tilgængelig eksempelvis på YouTube og kan anbefales – både for at høre en stor pianists meget personlige fortolkning og en lige så stor(sindet) dirigents overvejelser om den.

Rigtig god koncert.

AARHUSSYMFONI.DK

3/10 – ILDFUGLENS HEMMELIGHED

Gå ikke glip af chancen for at opleve vores solofagottist, Maksim Karpinskii, folde sig ud til koncerten 3. oktober. Jolivets *fagotkoncert* ikke bare er en af de sværeste, der er skrevet for instrumentet – det er også en af det 20. århundredes bedste blæserkoncerter.

GÅDEFULD MUSIK – LANGGAARDS SFINX

Langgaards valg af musikalske strofer antyder, at hans intention med tonebilledet *Sfinx* er at illustrere selve musikkens gåde...

Tidl. musikchef Leif V.S. Balthzersen dykker ned i mystikken omkring Langgaards ungdomsværk. Læs artiklen på vores hjemmeside under "Baggrundshistorier".

Hartmut Haenchen DIRIGENT

Hartmut Haenchen er opvokset bag jerntæppet i Østtyskland, men fik alligevel lov til at arbejde i Vesten med orkestre som Berlinerfilharmonikerne og Concertgebouw-orkestret. I 1986 flyttede han til Holland, hvor han blev chefdirigent for Nederlands Philharmonisch Orkest og musikchef på De Nationale Opera, også i Holland.

Blandt hans seneste opgaver kan nævnes Den flyvende hollænder på Teatro alla Scala i Milano, Strauss' Daphne og Elektra samt Wagners Tannhäuser på Théâtre du Capitole i Toulouse, Lohengrin på Teatro Real i Madrid,

Parsifal på Det Kongelige Teater i København samt Salome og Tannhäuser på The Royal Opera House i London.

Opernwelt har kaldt ham for "utvivlsomt en af de store Wagner-dirigenter i dag." Han har medvirket på over 130 indspilninger, blandt andet en indspilning af Parsifal fra Bayreuth Festspillene, der er udgivet på Deutsche Grammophon.

Han er desuden en flittig forfatter og har skrevet bøger om musik og opførelsespraksis.

Paul Lewis KLAVER

Paul Lewis er en af sin generations førende pianister og har modtaget talrige priser, heriblandt Royal Philharmonic Society's Instrumentalist of the Year, to Edison-priser, tre Gramophone priser, Diapason D'or de l'Annee, Premio Internazionale Accademia Musicale Chigiana og South Bank Show Classical Music-prisen. Han har også æresdoktorater fra Southampton University og Edge Hill University.

Han optræder jævnligt som solist med verdens store orkestre, heriblandt Berlinerfilharmonikerne, Chicago Symphony, London Symphony, Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks, NHK Symphony, New York Philharmonic, LA Philharmonic, Concertgebouw-orkestret og Leipzig Gewandhausorkestret.

Han spiller også solokoncerter i sale som Londons Royal Festival Hall, Carnegie Hall i New York, Wiens Musikverein og Konzerthaus, Theatre des Champs Elysees i Paris, Concertgebouw i Amsterdam og Berlin Philharmonie, og han har spillet mere end 100 gange i den navnkundige Wigmore Hall i London.

Paul Lewis er en af de fremmeste fortolkere af det centraleuropæiske klaverrepertoire (heriblandt Brahms), med orkestre såvel som alene på scenen.

Ved siden af sine solistoptrædener underviser han desuden over det meste af verden og er en passioneret fortæller for musikundervisning.

KONCERTBESÆTNING

VIOLIN I

Cristian Chivu Ivan
Johanna Tolvanen
Tue Lautrup
Thea Clemson Andersen
Todd Cadieux
Katrin Djordjevic Sønnichsen
Matthias von Niessen
Matthias Gahl
Nadia Kornilova
Hayato Ishibashi
Olga Rosca-Marcov**
Theo Dan**
Kristian Jakob Selnes**

VIOLIN II

Sarah Lucy Foldager
Marta Wisniowska-Mruk
Birgitte Bærentzen Pihl
Erik Søndergaard Jensen
Vibeke Lund Nielsen
Søs Nyengaard
Pernille Jönsson Nüchel
Peter Clemson Steensgaard
Marie Lestrelin*
Anne Skærbæk*

BRATSCH

Luminita Marin
Ewelina Bielarczyk*
Nikolaj Lind Pedersen
Lars Kvist
Lise Pehrson
Morten Møller*
Kirsten Buus Szakacs**
Sigrún Mary McCormick**

CELLO

Brian Friisholm
Jens Lund Madsen
Ananna Lützhøft
Chiao-Hui Hwang
Anne Hall*
Magdalena Cristea Popa**

KONTRABAS

David Møllfattrick
Samuel Beck-Johnson
Christian Jørgensen
Frank Christensen
Mads Uldall-Jessen**

FLØJTE

Lena Kildahl Larsen
Toril Vik Kjøller
Judith Wehrle

OBO

Oliver Nordahl
Malene Bjerg Poulsen
Lisa Anna Gross

KLARINET

Mathias Vik Kjøller
Vibeke Kærsgaard Lembcke
Maria Jimenez Pardo*

FAGOT

Maksim Karpinskii
Eric Beselin
Magnus Kongsmo Karlsen*

HORN

Lisa Maria Cooper
Jari Kamsula
Héctor Manuel Escudero
Luís Mota
Asbjørn Ibsen Bruun**

TROMPET

Kim Hansen
Anders Kildahl Larsen
Rasmus Eskesen*

BASUN

Fabrice Godin
Christian Tscherning Larsen
Joshua David Coll Tulloch**

BASBASUN

Jens Vind

TUBA

Jonathan Borksand Hanke

PAUKER

Malte Vendelby*

SLAGTØJ

Anders Lynghøj

* kontraktansat assistent

** timeansat assistent

BLIV FADDER

Kontakt os på tlf. 89 40 90 90 / symfoni@aarhus.dk

Aarhus Symfoniorkesters Fond består af individuelle fadderskaber fordelt på fonde, virksomheder og privatpersoner. Den selvstændige fond støtter orkestrets arbejde ved tilskud til instrumenter, turnéer, CD-indspilninger og lignende.

- » A. Enggaard A/S
- » Advokaterne i Jyllandsgården A/S
- » Alice Madsen
- » AVK Holding
- » Bech-Bruun
- » Bendt Almvig, arkitekt maa
- » BoostPLM
- » C.F. Møller Danmark A/S
- » CHD Holding A/S
- » Comwell Aarhus
- » Danske Bank
- » Dansk Erhvervsprojekt A/S
- » Dansk Musiker Forbund
- » EDC Erhverv, Poul Erik Bech Aarhus
- » Formuepleje A/S
- » FO-Aarhus
- » Gorrissen Federspiel
- » Holst, Advokater
- » Juhl-Sørensen Pianohandel
- » Jyske Bank
- » Ingerlise Petri
- » Kjeld Sachmann
- » Kosan Gas A/S
- » Middelfart Sparekasse
- » Nordea
- » PDS Kapitalforvaltning ApS
- » Pressalit Holding
- » PricewaterhouseCoopers
- » RSM Danmark
- » RSM Danmark – Personale foreningen
- » Schouw & Co A/S
- » Selskabet af 4. oktober 1944 A/S
- » Steffen Ebdrup Invest Aps
- » Stormagasin Salling
- » Støtteforeningen FHH
- » SYDBANK
- » Todbjerg Busser A/S
- » torbenbrandi – projektudvikling
- » Vilhelm Kiers Fond
- » Aarhus Oliefabriks fond for almene formål
- » Aarhus Symfoniorkesters Venner
- » Aarhus Universitets Forskningsfond
- » Aarhus Stiftstidendes Fond

Særlig privat giver:
Keld Heine Mortensen

SYMFO-BUSINESS

et unikt partnerskab
på tværs af symfoni,
udvikling & erhverv —

SymfoBusiness er et kulturfremmende værdipartnerskab og et direktørnetværk — samt et berigende oplevelsestilbud for alle ansatte i de virksomheder, som samarbejder med Aarhus Symfoniorkester.

Ved at tegne et årligt medlemskab og blive enten Platin- eller Sølvpartner støtter man direkte orkestrets vision, der byder på radikale nye måder at præsentere klassisk musik på, fortælle orkestrets historie, og inddrage publikum i interaktive og medrivende koncertformer.

Som SymfoBusiness-partner er man derudover garanteret et skræddersyet koncertforløb med

indlagte middage, workshops og eventuelt optræden i virksomheden, der tager medlemmerne helt ind i musikken — og bagom den.

Det er et forløb, der til fulde udnytter orkestrets professionelle kompetencer for sammenspil, organisering og inspiration — både som det kommer til udtryk i arbejdet på scenen og i alt det, der foregår før publikum lytter med.

Interesserede virksomheder og ledere kan kontakte Eventkoordinator Nikolai Breum Nielsen:

nbni@aarhus.dk • 89 40 90 92

SYMFOBUSINESS SÆRLIGE GIVERE

salling fondene

STIBOFONDEN

Per og Lise Aarsleff Fond

SYMFOBUSINESS PLATINPARTNERE

vola

SCHOUW+CO

KAUFMANN
SINCE 1908

Bjerrers
Bureau

SYMFOBUSINESS SØLVPARTNERE

STUDENTERHUS
AARHUS

AARHUS SYMFONIORKESTER

Vær med til at støtte
Bliv medlem af
Aarhus Symfoniorkesters Venner

Husk at
venneforeningen holder
gratis optakt for alle før
hver torsdagskoncert.

Se programmet på
www.asov.dk

Medlemskab giver
fri adgang til særlige
prøver/generalprøver,
gratis medlemsblad
samt uvurderlig støtte
til byens orkester.

Meld dig ind på
www.asov.dk

Optaktsholder 3. oktober er violinist Matthias von
Niessen fra Aarhus Symfoniorkester

eller ved henvendelse til formand
Tove Christensen, dr. med.
asov.tc@gmail.com

God fornøjelse!

Bare koncentrer dig om musikken

Bagefter skal vi nok opdatere dig med de **vigtigste nyheder**

Jyllands-Posten

MUSIKHUSET AARHUS

WIENER SÄNGERKNABEN

22. september

VOCES8

17. november

→ musikhuset.dk

Kvartet til tidens ende

Brantelid, Kjøller,
Sitkovetsky & Shirinyan

23. november

Classical Mornings

Klassisk og brunch

13. oktober, 22. og 24. november

Appetitvækker

Klassisk & smørrebrød

9. november

Nøddeknækkeren

Den Kongelige Ballet &
Aarhus Symfoniorkester

29. – 30. december

Leaning Tree

Dansk Danseteater

12. marts